O redescoperire: un Acatist tipărit la Snagov în 1698 de către Sf. Antim Ivireanul

Arhim. POLICARP CHIŢULESCU
Biblioteca Sfântului Sinod
Bucureşti

Abstract

A Rediscovery: An Akathist Printed in Snagov in 1698 by St. Antim Ivireanul

One of the major figures in the history of the Romanian Church, as well as of the Romanian culture, St. Antim Ivireanul had an intense printing activity in several centers in Romania. In 1694, he established in Snagov, where he reorganized the place and installed the printing press, which was used to bring out to light many books.

One of the books printed there was the ***Akathist*** *from 1698, which is analyzed in detail in this paper. The* ***Akathist*** *is also a proof of the fact that the activity of the printing press in Snagov was continuous, and not an interrupted one.*

Keywords: *Antim Ivireanul, Akathist, Romanian Church, printing press, Snagov.*

Ierarh luminat, teolog, cărturar, ctitor de lăcaşuri sfinte şi filantrop dedicat, poliglot, meşter tipograf, traducător, miniaturist, sculptor de seamă, Sf. Antim Ivireanul se înscrie în memoria Bisericii şi a culturii noastre cu o foarte bogată activitate. El s-a dovedit a fi ataşat programului cultural iniţiat şi amplificat de Voievodul Martir, Constantin Brâncoveanu. Sfântului Antim îi datorăm desăvârşirea introducerii limbii române în slujba dumnezeiască, el fiind şi ctitorul limbii liturgice, dar şi al activităţii omiletice şi catehetice bisericeşti. Nu putem trece cu vederea statura de apologet al Ortodoxiei, fie locale, fie din afara spaţiului românesc. Această contribuţie substanţială a ierarhului martir s-a concretizat prin activitatea tipografică desfăşurată în mai multe centre

BDD-A19417 © 2009 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:03 UTC)

tipografice, unele întemeiate chiar de el, din care au ieşit zeci de titluri de lucrări în mai multe limbi.

Referindu-ne la activitatea tipografică de la Mănăstirea Snagov, cunoaştem faptul că aceasta va începe abia după ce ieromonahul Antim vine aici, în 1694, şi reorganizează lăcaşul, instalând tiparniţa adusă de la Bucureşti. Aici, priceputul ieromonah îşi va forma o echipă de ucenici, punând bazele unei adevărate şcoli a meşteşugului imprimeriei.

În 1696 avea să vadă lumina prima carte: ***Orânduiala slujbei Sfinţilor Împăraţi Constantin şi Elena*** - în limba română; alte cărţi româneşti vor fi tipărite succesiv: în 1697 - ***Evanghelia***; 1698 - ***Acatistul***; 1699 - ***Carte sau lumină***. După cum observăm, activitatea tiparniţei de la Snagov nu s-a întrerupt inexplicabil în 1697, cum se considera până acum, fapt dovedit de existenţa unui ***Acatist*** românesc, prezent în colecţiile Bibliotecii Sfântului Sinod, redescoperit recent.

Tipăritura studiată în contribuţia de faţă[1] a rămas puţin cunoscută specialiştilor, ceea ce ne-a determinat să refacem prezentarea ei, cu precizări noi, nesemnalate până acum.

Acatistul cătră Prea Sfânta Născătoare de D(u)mnezău şi cu alte rugăciuni acum a treia oară tipări(t) şi mai cu multă nevoinţă diortosit (în) zilele prea luminatului D(o)mn a toată Ţara Românească/Iω Co(n)standin B(asara)b Voevo(d)/cu blagoslovenia prea sfinţitului/Mitropolit Ky(r) Theodosie/În sfânta Mănăstire în Sneagov/La anul mântui(r)ei 1698.

Exemplarul, scris în limba română, este de format in 8º (14 x 10 cm) şi are 154 de file numerotate, cu 17 rânduri pe pagină. Textul este tipărit îngrijit, cu două culori, roşu şi negru. Filele sunt grupate în 20 de caiete, care conţin câte 8 file fiecare, în afară de ultimul (20), care nu are decât 2 file nenumerotate. Caietele sunt numerotate în partea dreaptă jos a paginii, cu litere chirilice de tipar, urmate de o literă minusculă până la a patra filă, restul de 4 file nepurtând nici un număr. Fiecare filă poartă un număr curent în partea dreaptă de sus. Caietul al 9-lea nu are după litera **J**

[1] A fost semnalată de pr. Niculae Şerbănescu în revista ***Biserica Ortodoxă Română***, nr. 3-4, 1976 şi amintită de Dan Râpă-Buicliu, ***Cartea românească veche: Studia bibliologica***, Editura Alma, Galaţi, 2000, dar în lucrările de istorie a tiparului, mai vechi sau recente, nu găsim nici o menţiune.

BDD-A19417 © 2009 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:03 UTC)

litera **Z**, cum era firesc, ci **cs**; abia după aceasta urmează **Z**, apoi **I**, deci s-a sărit litera **S** (dz).

În partea dreaptă jos a paginii se găseşte silaba de început a primului cuvânt de pe fila următoare.

Titlurile şi iniţialele sunt scrise cu majuscule roşii. Tot cu roşu sunt notate indicaţiile tipiconale, iar în mijlocul marginii de sus a foii - al cărei text este încadrat de un chenar format din flori stilizate - chenarul este întrerupt de numele rugăciunii respective - scris tot cu roşu - care este reluat până ce aceasta se încheie (ex. ***Rugăciunile Preceştanii***).

Foaia de titlu are pe verso stema Domnitorului Constantin Brâncoveanu, deasupra căreia este scris : „*Asupra peceţii stihuri politice / A Ţării Rumâneşti cu bună ferice*."

De-o parte şi de alta a stemei se află iniţialele: Iω, B, D, D, Ţ şi K, B, D, O, P, însemnând: Iω C(onstandin), B(asarab) V(oievod) D(omnul) D(omn) Ţ(ării) R(omâneşti).

Sub stemă se află scrise următoarele versuri:

„*Acestu semnu alu crucii ce corbul iveaşte / Domnului Constandin H(risto)s îl găteaşte / Să-i fie spre pază cu bună voire / Şi să-l îndelunge întru stăpânire*."

Cuprins:

f. 2^{r}-4^{r} - ***Acatistul Prea Sfintei de Dumnezău Născătoare carele să cântă de osebi: De iaste preot zice:...*** (rugăciunile începătoare, inclusiv Crezul);

f. 4^{v} - Gravură cu Bunavestire (pleine page);

f. 5^{r} - vignetă dreptunghiulară, având în centru pe Dumnezeu Tatăl, încadrat de flori şi frunze. Dedesubt, începe ***Stihirile***, până la fila 8^{r};

f. 8^{v} - ***Veniţi să ne închinăm...***;

f. 9 - 10^{r} - ***Psalmul 142***;

f. 10^{r} - ***Troparul Taina cea poruncită***;

f. 10^{v}-12^{r} - ***Psalmul 50***;

f. 12^{v}-18^{v} - ***Canonul de mulţumire către Prea sfânta Născătoare de D(u)mnezău căruia întru facerea elinească semnarea de pre margine iaste acesta chip: Bucură-te ceea ce eşti lăcaş bucuriei...***;

BDD-A19417 © 2009 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:03 UTC)

f. 19r - ***După aceasta cântăm condacele şi icoasele Prea Sfintei Născătoare de D(u)mnezău***. Această pagină se încheie cu o podoabă tipografică;

f. 19v-20v - ***Molitva către Prea Sfânta Născătoare de D(u)mnezău***;

f. 21r - ***Condacul: Apărătoarei Doamne, laude...***; textul se încheie cu o podoabă tipografică, urmată de indicaţia cu roşu: „*Apoi Icoasele*;"

f. 21v - gravură cu scena Buneivestiri;

f. 22r-35r - ***Îngerul cel mai mare din cer...*** (acum începe de fapt textul ***Acatistului Buneivestiri***)

f. 35v-41r - indicaţie privind încheierea Acatistului: „*După aceasta icosul cel din tâi...*;"

Urmează o ***Rugăciune către Prea sfânta de Dumnezău născătoare, facere a sfântului Filotei Arhiepiscop de Ţarigra(d)...***;

f. 41v-42v - ***Preacurată Doamnă, Stăpână, Născătoare de D(u)mnezău***;

f. 42v - această filă se încheie cu o icoană a Învierii Mântuitorului Iisus Hristos, încadrată de un chenar ce umple pagina;

f. 43r-v - ***Molitva*** către Domnul I(isu)s H(risto)s, după care urmează ***Pesnele canonului Născătoarei***;

f. 48r - v - ***Sveatilna***, apoi titlul ***La Hvalite*** (stihiri ce se cântă la Laude în slujba utreniei);

f. 50r - se dau ultimele indicaţii cu privire la sfârşitul acatistului;

f. 50v - ***Întru tot ci(n)stitul paracli(s) către prea sf(â)nta Stăpâna noastră Născătoarea de D(u)mnezău***;

f. 51v-65r - ***Canonul de rugăciune către prea sfâ(n)ta Născătoare de D(u)mnezău***, care se încheie cu o frumoasă podoabă tipografică, un leu din gura căruia ies doi lujeri de flori;

f. 65v-78v - ***Molitvele celor ce merg spre somn***;

f. 79r-90r - Rugăciunile dimineţii, iar pe verso se află o gravură cu Mântuitorul Iisus Hristos - Deisis - pe scaunul de judecată, încadrat de Fecioara Maria şi de Sf. Ioan Botezătorul;

f. 90v - ***Pravila către D(u)mnezeiasca Cuminecătură*** - deasupra paginilor, în chenarul din partea superioară a foilor, este scris „*Rugăciunile Preceş(t)ani(i)*," iar la fila 93v sunt date nişte indicaţii tipiconale în limba română, dar cu ectenii în slavonă;

BDD-A19417 © 2009 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:03 UTC)

f. 99 - Gravură cu Mântuitorul Iisus Hristos copil, Pâinea vieţii veşnice, binecuvântând din potir. Gravura este înconjurată de un text scris cu roşu: „*Eu sântu pâinea cea vie carea s-au pogorât din ceriu; de va mânca oare cine den pâinea ac(i)asta, va trăi în veaci*." În cele patru colţuri ale gravurii sunt aşezaţi 4 îngeri;

f. 100^{r} - ***Canonul către sf(â)nta Cumenecătură***;

f. 110^{v} - Gravură cu Mântuitorul Hristos reluată de la f. 90^{r};

f. 111-114^{r} - ***M(o)litva dentâio a sf(â)ntului Vasile celui Mare***, după care urmează, până la fila 116^{r}, ***M(o)litva a doaoa a s(f)ântului părintelui nostru Ioan Zlatoust***;

f. 116^{v} - 117^{r} - ***M(o)litva a treia a sf(â)ntului Ioan Damaschin***;

f. 117^{r} - ***M(o)litva a patra a sf(â)ntului Simeon Metafrast***;

f. 122^{r} - ***M(o)litva a cincea a sf(â)ntului Simeon Metafrast***;

f. 129^{v} - ***M(o)litva a şasea sf(â)ntului Simeon Metafrast***;

f. 131^{r} - ***M(o)litva a şa(p)tea, a sf(â)ntului Vasilie cel Mare***;

f. 132^{r} - ***M(o)litva a opta, a sf(â)ntului Simeon B(o)goslovul***;

f. 136^{v} - ***M(o)litva a nooa, a sf(â)ntului Ioann Zlatoust***;

f. 137^{r} - ***M(o)litva a zeacea, a sf(â)ntului Zlatoust***;

f. 138^{r} - ***M(o)litva a (unsprezecea) tot a acel(uia)*** şi

f. 139^{r} - ***M(o)litva a (doisprezecea), a sf(â)ntului Ioan Damaskinn***;

f. 140^{r} - ***M(o)litva a (treisprezecea), a sf(â)ntului Ioan Zlatoust***, apoi urmează câteva rugăciuni scurte, care se spun până a ajunge în faţa sfântului potir;

f. 142^{v} - Rugăciuni de mulţumire;

f. 143^{r} - Rugăciuni de mulţumire a marelui Vasilie;

f. 144^{r} - ***M(o)litva a doaoa a aceluiaşi***;

f. 144^{v} - ***M(o)litva a treia a sf(â)ntului Ioann Zlatoust***;

f. 145^{r} - ***M(o)litva a patra a lui Metafrast, cu stihuri***;

f. 146^{v} - ***M(o)litva a cincea a sf(â)ntului Kyril de la Alexandria***;

f. 147^{r} - ***M(o)litva a (şasea) către Prea Sfânta Născătoare de D(u)mnezău***;

f. 148^{r} - Indicaţii de încheiere în română şi slavonă;

f. 148^{v} - gravură cu o cruce din flori stilizate;

BDD-A19417 © 2009 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:03 UTC)

f. 149[r]-f. 153[v] - vignetă cu flori, în mijlocul căreia se află un medalion cu Dumnezeu-Tatăl; sub ea, titlul**:** ***M(o)litva către D(u)mnezău Savao(t) scoasă de pe grecie foarte de folos***; [2]

f. 153[v]-f.154[r] - ***M(o)litva către prea sf(â)nta născătoare de D(u)mnezău scoasă den slovenie***; la finalul rugăciunii: ***Sfârşitul şi lui D(u)mnezău laudă***;"

f. 154[v] - Colofon care se deschide cu notiţa de iertare a eventualelor greşeli: *„Mă rog voao întru H(risto)s fraţilor cei ce vă veţi î(n)tâmpla a ceti pre ac(i)astă Cărticea. De ve(ţi) afla vre o greşală, î(n)drepteaţ(-o) cu blâ(n)deaţe neponosduindu-ne pentru ca să vă arătaţi î(m)plinitori poruncii lui H(risto)s, ce zice: Lăsaţi şi săva lăsa voao. Al(e) cărui milă să fie pururea cu voi*;"

Tipăritu-s-au î(n) anul de la sp(ă)senia lumii 1698
De smeritul întru ieromonahi
Antim Ivireanul"

În afara gravurilor menţionate, cartea mai conţine şi unele vignete, litere iniţiale ornate, dar şi desene tipografice care încheie un text.

Menţionăm că toate rugăciunile sunt într-o limbă română curată, clară, foarte accesibilă, dezbrăcată de slavonisme, indicaţiile tipiconale, precum şi unele ectenii fiind în slavonă.

Exemplarul nostru este complet, deşi uzat. Are scoarţe din lemn, îmbrăcate în piele brună tocită. Cartea deţine resturi de închizători metalice, precum şi urme de restaurare empirică a legăturii. Filele prezintă rupturi, pete de ceară şi de grăsimi.

Nu ştim de ce Sfântul Antim spune în titlu *„acum a treia oară tipărit*," întrucât nu se cunosc tipărituri similare de-ale sale înainte de cartea de faţă. În 1703, când va scoate de sub tipar un ***Acatist***, nu mai precizează pentru a câta oară vede lumina tiparului această lucrare.

Unele elemente din acest ***Acatist*** (dimensiunea cărţii, stema, chenarul paginilor) au fost reluate în ***Învăţături creştineşti*** (1700).

---

[2] Această rugăciune a fost tradusă de către *„dumnealui Constantin Cantacuzino Stolnicul,*" despre care V. Cândea spunea că este *„într-o limbă curată şi frază curgătoare, textul fiind un document al luptei pentru introducerea limbii române în biserică.*" (Virgil Cândea, ***Stolnicul între contemporani***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1971, p. 84). Rugăciunea era menţionată în ***Acatistul*** tipărit la Râmnic în 1746, dar iată că ea a fost publicată mult mai devreme.

BDD-A19417 © 2009 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:03 UTC)

Pentru claritatea şi actualitatea textului, păstrat aproape identic şi azi în cărţile ortodoxe de cult, redăm o scurtă rugăciune în paralel:
M(o)l(i)tva sf(â)ntului Ioanichie:

„Nădejdea mea ieaste Tată(l),
Scăparea mea ieaste Fiol,
Acoperitoriul mieu ieaste D(u)hul Sf(â)nt,
Tr(o)iţă sf(â)ntă slavă Ţie.”

Text actual: ***Rugăciunea Sfântului Ioanichie***:

„Nădejdea mea este Tatăl,
Scăparea mea este Fiul,
Acoperământul meu este Duhul Sfânt,
Treime sfântă, slavă Ţie!”
(***Ceaslov***, Bucureşti, 1990, p. 172).

Cartea a fost cumpărată în anul 1969 de la anticariat, pentru Biblioteca Sfântului Sinod, cu suma de 1.000 lei.

Foaia de titlu a ***Acatistului***

BDD-A19417 © 2009 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:03 UTC)